

ТРЕЋЕ ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ Y против СРБИЈЕ

(Представка број 28322/20)

ПРЕСУДА

Члан 8. • Позитивне обавезе • Породични живот • Прекид контакта између подносиоце представке и њеног полубрата након што га је усвојила породица која живи у иностранству • Одбијање подносиоце представке да буде усвојена не сме превагнути над сопственим интересима њеног полубрата • У датим околностима случаја, усвајање полубрата подносиоце представке од стране породице која живи у иностранству је, дугорочно гледано, било у његовом најбољем интересу • Процена домаћих власти није била произвољна • Преовлађујући интереси усвојитељске породице да ужива и изгради породични живот заједно са полубратом подносиоце представке, неометана покушајима чланова његове биолошке породице да поново успоставе контакт са њим

Припремио Секретаријат. Не обавезује Суд.

СТРАЗБУР
12. мај 2026. године

Ова пресуда ће постати правоснажна у околностима утврђеним у члану 44. став 2. Конвенције. Она може бити предмет редакцијских измена.

У предмету Y против Србије,

Европски суд за људска права (Треће одељење), на заседању Већа у саставу:

Ioannis Ktistakis, *председник,*

Peeter Roosma,

Lətif Hüseynov,

Diana Kovatcheva,

Úna Ní Raifeartaigh,

Mateja Đurović,

Sanđlic Mingorance Cairat, *судије,*

и Milan Blaško, *секретар Одељења,*

Имајући у виду:

представку против Републике Србије (број 28322/20) поднету Суду према члану 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: „Конвенција”) од стране српске држављанке, госпође Y (у даљем тексту: „подносиатељка”), дана 10. октобра 2020. године;

одлуку да се Влада Републике Србије (у даљем тексту: „Влада”) обавести о притужбама које се тичу права подносиатељке на поштовање њеног породичног живота, њеног права на правично суђење и њеног права на делотворан правни лек;

одлуку да се име подносиатељке не открива;

Запажања страна у спору;

Након већања на затвореној седници одржаној 24. марта 2026. године,

Доноси следећу пресуду, која је усвојена тог дана:

УВОД

1. Овај предмет се односи на недостатак контакта подносиатељке са њеним полубратом, X, након што је дотичног усвојила породица која живи у иностранству.

ЧИЊЕНИЦЕ

2. Подносиатељка је рођена 2007. године и живи у Т. Њој је одобрено да је заступа госпођа Л. (Правило 36. став 4 (а) Пословника Суда).

3. Владу је заступала госпођа З. Јадријевић Младар, њена заступница.

4. Чињенице предмета се могу сумирати на следећи начин.

I. ОКОЛНОСТИ СЛУЧАЈА

5. Родитељи подносиатељке су 2015. године затражили од Центра за социјални рад у општинама Т. и Ж. (у даљем тексту: „Центар”) да њихову децу сместе у хранитељске породице јер нису могли да се адекватно старају о истој. Запослени у Центру су утврдили да су деца била озбиљно занемарена. Исте године, подносиатељка и њено троје браће и сестара смештени су у хранитељске породице. Подносиатељка и њен полубрат по мајци X, који је рођен у фебруару 2014. године и чији је биолошки отац непознат, смештени су у хранитељску породицу госпође Л., која је живела у домаћинству са својим родитељима и братом. Двоје друге браће/сестара подносиатељке је смештено код друге хранитељске породице која живи у истом граду. Деца су остваривала међусобни контакт најмање једном недељно.

6. У мају 2015. године, госпођа Л. је именована за законског старатеља подносиатељке и X.

7. С обзиром на то да родитељи подносиатељке нису уложили било какав напор да одрже контакт са својом децом, они су лишени родитељског права у односу на сво четворо деце 16. маја 2016. године. Деца су тако испунила критеријуме за усвајање.

II. УСВАЈАЊЕ X

8. Центар је 2016. године проценио да је, дугорочно гледано, у најбољем интересу подносиатељке и њене браће/сестара да буду усвојени. Стога је покренут поступак њиховог усвајања. Центар је одлучио да потражи породицу која би усвојила све четворо браће/сестара, или, уколико то не успе, ону породицу која би усвојила и подносиатељку и X.

9. У мишљењу датом 29. августа 2016. године, педијатар задужен за негу X изразио је своје мишљење да је X погодан за усвајање.

10. Пошто су се сви покушаји проналажења потенцијалних усвојитеља за дотичну децу у Србији показали неуспешним, Центар је у септембру 2017. године почео да тражи усвојитеље на међународном нивоу.

11. Истог месеца, пар из иностранства је изразио интересовање за усвајање подносиатељке и X. Септембар 2017. године је такође био месец у којем је подносиатељка напунила 10 година, што је значило да је имала право да одлучи да ли жели да буде усвојена или не. Даном 13. новембра 2017. године, подносиатељка је изразила жељу да не буде усвојена и да уместо тога настави да живи са госпођом Л. Она је поновила ту жељу 1. децембра 2017.

године, како усмено тако и писмено, наводећи да не жели да буде усвојена чак и ако би њена браћа/сестре били усвојени.

12. У почетку је госпођа Л. дала сагласност за домаће или међународно усвајање Х. Међутим, када је подносиатељка изразила жељу да не буде усвојена, госпођа Л. је повукла своју сагласност за усвајање Х.

13. Центар је 14. децембра 2017. године разрешио госпођу Л. законског старатељства над Х. Он је утврдио да госпођа Л., противећи се усвајању Х, није признала да је усвајање и „трајно решавање његове породичне ситуације” у његовом најбољем интересу. Центар је уместо тога именовано једног од својих правника за законског старатеља Х. Госпођа Л. је остала хранитељка Х. Она је обавештена о тој одлуци 22. децембра 2017. године у просторијама Центра.

14. У извештају од 8. јануара 2018. године, Центар је утврдио да су надлежни органи земље порекла потенцијалних усвојитеља обавили разговор са њима, да су дотични завршили обавезни курс за потенцијалне усвојитеље и да су проглашени подобнима. У извештају је такође наведено да је бивши законски старатељ детета, госпођа Л., дала сагласност за усвајање Х. Међутим, када је сазнала да су потенцијални усвојитељи идентификовани, почела је да изражава сумње у вези са његовим могућим усвајањем. Она је изјавила да би била спремна да усвоји подносиатељку, али не и Х, јер није имала довољно средстава да издржава оба детета. Госпођа Л. је раније изразила намеру да усвоји подносиатељку, али је променила мишљење када је сазнала да биолошка мајка подносиатељке пати од душевних проблема и да је била проститутка.

У извештају је наведено да су недоумице госпође Л., у вези са тим да је усвајање у најбољем интересу Х, биле подстакнуте коментарима на тему усвајања које је прочитала на друштвеним мрежама и разговорима које је, како је тврдила, водила са психолозима. У извештају се даље наводи да је госпођа Л. изразила своје недоумице, али да није контактирала запосленог у Центру задуженог за овај случај како би разговарала о својим резервама, што је могла да учини.

У извештају је дата препорука да се Х стави под директно старатељство Центра како би се постигао главни циљ „плана стабилности за дете”, наиме његово усвајање.

У извештају је закључено да извештаји о потенцијалним усвојитељима указују на то да би они били способни да задовоље потребе Х и да су добри потенцијални усвојитељи у његовом случају.

15. Дана 10. јануара 2018. године, тим састављен од особља Центра, наиме од психолога, социјалног радника, адвоката и директора Центра, саставио је писани извештај у којем је закључено да би било у најбољем интересу Х да га усвоје потенцијални усвојитељи из иностранства, с обзиром на то да у Србији нису пронађени потенцијални усвојитељи за њега.

16. У просторијама Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања (у даљем тексту: „Министарство”) је 5. фебруара 2018. године одржан састанак, којем су присуствовали адвокат и специјални педагог из Министарства, психолог из Центра (који је такође био задужен за вођење евиденције у погледу Х у оквиру ове установе), правник који је постављен за законског старатеља Х, хранитељка Х (госпођа Л.), потенцијални усвојитељи, представник агенције за усвајање и преводилац. Закључено је да ће процес усвајања Х од стране потенцијалних усвојитеља почети првим периодом контакта између њих, након чега ће уследити период прилагођавања.

17. Састанци између Х и потенцијалних усвојитеља су одржани 5, 6, 7. и 8. фебруара 2018. године у домаћинству госпође Л., у оближњем парку и у просторијама Центра. Извештаји Центра о тим састанцима описују први контакт између њих као добар.

18. Дана 9. фебруара 2018. године, законска старатељка Х је дала сагласност да он живи са потенцијалним усвојитељима док га они не усвоје.

19. Центар је 12. фебруара 2018. године поднео извештај у којем је изразио веома позитивну оцену периода прилагођавања након контакта између Х и његових потенцијалних усвојитеља.

20. Дана 13. фебруара 2018. године, тим стручњака (психолог, педагог и правник) из Министарства је дао своје мишљење о усвајању Х. У њему је наведено да је првобитни план био да подносиатељка и Х буду усвојени заједно. Међутим, након што је подносиатељка изразила жељу да не буде усвојена, покренут је поступак за усвајање Х. Тим стручњака је изразио своје мишљење да је у најбољем интересу Х да буде усвојен од стране потенцијалних усвојитеља. У закључку (тачка 4) је наведено да ће потенцијални усвојитељи обезбедити контакт између Х и подносиатељке „у складу са својим могућностима, потребама и интересовањима”.

21. Министарство је 14. фебруара 2018. године усвојило одлуку којом се потенцијалним усвојитељима дозвољава да усвоје Х. У одлуци није поменут било какав контакт између подносиоце и Х након његовог усвајања.

22. Центар је 21. фебруара 2018. године донео решење којим се одобрава усвајање Х од стране потенцијалних усвојитеља. У одлуци је, између осталог, наведено да су испуњени сви услови из Конвенције о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења. У одлуци није поменут никакав контакт између подносиоце представке и Х након његовог усвајања.

23. Није било контакта између подносиоце и Х од тренутка његовог усвајања.

24. На иницијативу запослених у Центру, госпођа Л. је одвела подносиоце код психолога након усвајања Х. У извештају који је психолог саставио 9. марта 2018. године наведено је да је подносиоце била тужна и да је често плакала непосредно након усвајања брата, али да се три недеље пре њиховог сусрета њено стање побољшало. Од тада није имала проблема са спавањем или обедовањем, имала је добре односе са својим школским друговима и није било већих проблема са њеном личношћу или односима са децом њених година или у породици.

III. ПОСТУПАК КОЈИМ СЕ ОСПОРАВА УСВАЈАЊЕ Х

A. Захтев за поновно покретање поступка усвајања

25. Дана 25. јула 2019. године, госпођа Л. је поднела захтев Покрајинском секретаријату за демографију и равноправност полова у Н. (у даљем тексту: „Регионални секретаријат“) за поновно покретање поступка у вези са усвајањем Х. Тај захтев је одбијен 18. октобра 2019. године.

26. Госпођа Л. је потом поднела тужбу Управном суду у Н. са истим циљем, али је она одбијена 16. јуна 2025. године.

B. Захтев за поништење усвајања Х

27. Дана 4. децембра 2019. године, госпођа Л. је поднела тужбу, у име подносиоце, првостепеном суду у Н. против Центра, тражећи поништење усвајања Х на основу тога што исто није било у најбољем интересу Х, јер је довело до потпуног прекида веза између подносиоце и Х. У свом одговору на наведену тужбу, Центар је навео да подносиоце није имала активну легитимацију да поднесе тужбу за поништење усвајања свог полубрата, будући да су једина лица са активном легитимацијом да то учине били биолошки родитељи Х.

28. Дана 27. марта 2020. године, Центар је разрешио госпођу Л. законског старатељства над подносиоцем на основу тога што је покушала да омета усвајање Х, увукла подносиоце у више судских поступака именовавши је као „тужитељку“ у тим поступцима и неговала у њој лажну наду да ће јој брат бити „враћен“. По мишљењу Центра, све то је збунило подносиоце и имало негативан утицај на њено емоционално благостање. Центар је даље проценио да се госпођа Л. није помирила са губитком Х након његовог усвајања, што је довело до погоршања њене сарадње са запосленима у Центру и резултирало тиме да је госпођа Л. спречила запослене у Центру да виде и разговарају са подносиоцем насамо. Подносиоце је стављена под директно старатељство Центра, али је наставила да живи са госпођом Л., која је наставила да буде њен хранитељ.

29. Дана 27. априла 2020. године, госпођа Л. је изјавила жалбу на одлуку од 27. марта 2020. године Покрајинском секретаријату, који ју је одбио 27. маја 2020. године.

30. Дана 1. јуна 2020. године, госпођа Л. је поднела захтев Управном суду у Н. којим је тражила обуставу извршења одлуке којом је лишена законског старатељства над подносиоцем. Тај захтев је одбијен 16. јуна 2020. године.

31. Дана 22. јуна 2020. године, госпођа Л. је поднела тужбу Управном суду у Н., оспоравајући одлуку о њеном разрешењу законског старатељства над подносиоцем.

32. Дана 11. и 21. јула 2020. године, госпођа Л. је поднела нове захтеве Управном суду у Н., тражећи обуставу извршења одлуке којом је разрешена законског старатељства над подносиоцем. Ти захтеви су одбијени 14. и 24. јула 2020. године, тим редоследом. Госпођа Л. је поднела уставну жалбу против потоње одлуке 7. августа 2020. године.

33. У поступку за поништење усвајања Х пред првостепеним судом у Н. (видети став 27 горе), запослена у Центру која је заменила госпођу Л. као законски старатељ подносиоце је обавестила суд да не одобрава радњу коју је гђа Л. предузела у име подносиоце. Стога је тај суд 22. октобра 2020. године одбацио захтев за

поништење усвајања Х, на основу тога што га је поднело лице које није имало активну легитимацију за то, с обзиром на то да госпођа Л. више није била законски старатељ подносиоце. Госпођа Л. је поднела жалбу против те одлуке.

34. Дана 3. фебруара 2021. године, Апелациони суд у Н. је вратио списе предмета првостепеном суду како би се подносиоце доделио старатељ *ad litem* у релевантном поступку, јер је тужба поднета против Центра и стога Центар није могао да поступа у својству старатеља подносиоце у поступку. Госпођа Л. је поднела уставну жалбу против те процесне одлуке, а тај поступак је још увек у току пред Уставним судом.

35. Дана 19. фебруара 2021. године, Управни суд у Н. је одбио тужбу госпође Л. против одлуке којом јој је одузето старатељство над подносиоцем (видети став 31 горе).

36. Дана 26. марта 2021. године, госпођа Л. је поднела уставну жалбу тражећи поништење свих одлука којима је разрешена старатељства над подносиоцем.

37. Подносиоце је додељен старатељ *ad litem* на захтев Апелационог суда у поступку за поништење усвајања Х. Старатељ *ad litem* није одобрио правне радње које је предузела госпођа Л. и случај је прослеђен Апелационом суду у Н. Дана 28. септембра 2022. године, тај суд је прогласио жалбу коју је поднела госпођа Л. недопуштеном због недостатка њене активне легитимације, будући да она није била ни страна у поступку нити правни заступник подносиоце у поступку. Дана 16. децембра 2022. године, госпођа Л. је приложила ту одлуку Уставном суду у списима који се тичу њене уставне жалбе на одлуке којима је разрешена законског старатељства над подносиоцем (видети став 36 горе), али није уложила никакве конкретне жалбе у вези са њом.

38. Дана 3. октобра 2022. године, Уставни суд је прогласио уставну жалбу госпође Л. од 7. августа 2020. године, којом се оспорава одбијања управних судова да обуставе извршење решења којим је ослобођена старатељства над подносиоцем (видети став 32. горе), недопуштеном, будући да није поднета против било какве одлуке о основаности.

39. Подносиоце је провела школску 2023/24. годину у интернату у З., али је госпођа Л. остала њена хранитељка.

40. Дана 14. септембра 2023. године Уставни суд је усвојио уставну жалбу коју је госпођа Л. поднела 26. марта 2021. године (видети став 36 горе) и поништио одлуке којима је разрешена законског старатељства над подносиоцем. Он је утврдио да те одлуке нису пружиле адекватне разлоге за закључак да је госпођа Л. злоупотребила свој положај законског старатеља подносиоце, и да се чињеница да је госпођа Л. покренула поступак за поништење усвајања Х и да је покушала да обезбеди контакт између подносиоце и Х након његовог усвајања не може сматрати злоупотребом њеног положаја. Влада је потврдила да је од дана доношења горепоменуте одлуке Уставног суда госпођа Л. наставила да буде законски старатељ подносиоце.

41. Дана 13. октобра 2023. године, подносиоце је затражила поновно покретање поступка за поништење усвајања Х.

42. Дана 22. марта 2024. године, Уставни суд је прогласио уставну жалбу против одлуке Апелационог суда у Н. од 3. фебруара 2021. године недопуштеном, јер је то била процесна одлука, а не одлука о основаности (видети став 34 горе). У истом решењу, Уставни суд је такође прогласио недопуштеном жалбу госпође Л. против одлуке Апелационог суда у Н. од 28. септембра 2022. године (видети став 37 горе). У вези са том одлуком, Уставни суд је констатовао да би госпођа Л. могла да тражи поновно покретање тог поступка, с обзиром на то да је 14. септембра 2023. године поништио одлуке којима је разрешена законског старатељства над подносиоцем представке (видети став 40 горе).

43. Дана 24. јуна 2024. године, првостепени суд у Н. је одбацио захтев госпође Л. којим је тражила поновно покретање поступка за поништење усвајања Х (видети став 41 горе), утврдивши да одлука Уставног суда од 14. септембра 2023. године (видети став 40 горе) није могла утицати на чињеницу да је подносиоце у том поступку заступао специјални старатељ или на чињеницу да се старатељ *ad litem* није сложио са захтевом за поништење усвајања Х. Дана 2. августа 2024. године, госпођа Л. је поднела жалбу у своје име против те одлуке.

44. У септембру 2024. године, тим стручњака – који су чинили педагог, психолог и социјални радник – из Центра за породични смештај и усвојење у Н. је спровео процену рада госпође Л. као хранитељке. Они су утврдили да је госпођа Л. спречила чланове особља Центра да виде подносиоце представке насамом, односно у одсуству госпође Л., и да стога особље није било у могућности да добије мишљење подносиоце о нези коју јој је пружала госпођа Л. Госпођа Л. је такође одбила да да име разредног старешине подносиоце члану особља задуженом за њену личну евиденцију која се води у Центру. Процењом је утврђено да су се односи између

госпође Л., као хранитељке, и Центра, као органа одговорног за подносиоце, погоршали од усвајања Х, и да она није поступала у најбољем интересу подносиоце. Тим стручњака је сматрао да госпођа Л. није разумела улоге различитих људи укључених у бригу о деци повереној хранитељској породици, и да није била способна да помогне у припреми подносиоце за њен прелазак из хранитељске породице. Они су даље утврдили да је породицу госпође Л. карактерисала крута „породична структура”, и да није подржавала аутономију подносиоце. Утврдили су да отпор госпође Л. усвајању Х такође показује њено неразумевање сопствене улоге хранитељке. Такође су став госпође Л. према подносиоцима видели као контролишући, и проценили су да она није способна да прихвати индивидуалност подносиоце. Закључили су да госпођа Л. није поседовала „минималне вештине и знање” неопходне за хранитеља. Центар је 30. септембра 2024. године донео решење којим је њен статус хранитељке окончан. Госпођа Л. је поднела жалбу против те одлуке.

45. Дана 1. октобра 2024. године, Апелациони суд у Н. је одбио жалбу госпође Л. на пресуду првостепеног суда у Н. од 24. јуна 2024. године (видети став 43 горе).

46. Покрајински секретаријат је 20. новембра 2024. године одбио жалбу госпође Л. на одлуку Центра од 30. септембра 2024. године (видети став 44 горе). Госпођа Л. је поднела тужбу Управном суду против те одлуке.

47. У септембру 2025. године, подносиоца је напунила 18 година. Она је 26. септембра и 7. октобра 2025. године потврдила да жели да настави са поступком по предметној представци коју је госпођа Л. првобитно поднела у њено име. Она је одобрила све радње које је предузела госпођа Л., и изразила жељу да потоња настави да је заступа у поступку пред Судом.

48. Центар је 9. октобра 2025. године донео решење којим је госпођи Л. престало старатељство над подносиоцем јер је постала пунолетна. Та одлука је постала правоснажна 29. октобра 2025. године.

49. Дана 24. октобра 2025. године, Управни суд је одбио тужбу госпође Л. против одлуке Покрајинског секретаријата од 20. новембра 2024. (видети став 46 горе).

50. Центар је 24. децембра 2025. године покренуо поступак за престанак статуса госпође Л. као хранитељке подносиоце, на основу тога што јој је пресудом Управног суда од 24. октобра 2025. године (видети став 49 горе) одузет општи статус хранитељке.

IV. ОСТАЛИ РЕЛЕВАНТНИ РАЗВОЈИ ДОГАЂАЈА

51. Убрзо након усвајања Х, госпођа Л. је почела да контактира надлежне органе у Србији и у земљи у којој је Х живео са својом усвојитељском породицом, као и усвојитеље Х, тражећи од њих да обезбеде контакт између Х и његове браће/сестара у Србији. Представник тих власти је 21. децембра 2021. године обавестио госпођу Л. да су контактирали усвојитеље Х, који су изјавили да редовно разговарају са Х о његовом пореклу и његовој породици у Србији, али да он није спреман за контакт са њима. Међутим, временом и како је постајао старији, могао је да негује однос са својим браћом/сестрама уколико је то желео.

РЕЛЕВАНТНИ ПРАВНИ ОКВИР

I. ДОМАЋИ ПРАВНИ ОКВИР

A. Устав Републике Србије из 2006. године (објављен у „Службеном гласнику Републике Србије”, бр. 98/2006 и 115/2021)

52. Релевантни део Устава гласи како следи:

Међународни односи Члан 16. став 2.

„... потврђени међународни уговори саставни су део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују ...”

Права детета Члан 64.

„Деца уживају људска права примерено свом узрасту и душевној зрелости.

Свако дете има право на лично име, упис у матичну књигу рођених, право да сазна своје порекло и право да очува свој идентитет.

Деца су заштићена од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотребавања.

Деца рођена изван брака имају једнака права као деца рођена у браку.

Права детета и њихова заштита уређују се законом.”

В. Породични закон (објављен у „Службеном гласнику Републике Србије”, бр. 18/05 и 72/11)

53. Релевантне одредбе Породичног закона гласе како следи:

Члан 88.

„Усвојење се заснива одлуком органа старатељства.”

Члан 89.

„Дете се може усвојити ако је то у његовом најбољем интересу.”

Члан 90.

„(1) Усвојити се може само малолетно дете.

(2) Не може се усвојити дете пре него што наврши трећи месец живота.

(3) Не може се усвојити малолетно дете које је стекло потпуну пословну способност.”

Члан 91.

„Усвојити се може:

1. дете које нема живе родитеље;
2. дете чији родитељи нису познати или је непознато њихово боравиште;
3. дете чији су родитељи потпуно лишени родитељског права;
4. дете чији су родитељи потпуно лишени пословне способности;
5. дете чији су се родитељи сагласили са усвојењем.”

Члан 95.

„(1) Дете се може усвојити само уз сагласност родитеља.

(2) Родитељ даје сагласност за усвојење са означавањем или без означавања усвојитеља.

(3) Родитељ не може дати сагласност за усвојење пре него што дете наврши други месец живота.

(4) Родитељ може повући сагласност за усвојење у року од 30 дана од дана када је дао сагласност.

(5) Право из става 4. родитељ може искористити само једном.”

Члан 96.

„Сагласност родитеља за усвојење није потребна:

1. ако је родитељ потпуно лишен родитељског права;
2. ако је родитељ лишен права да одлучује о питањима која битно утичу на живот детета;
3. ако је родитељ потпуно лишен пословне способности.”

Члан 97.

„Ако је дете под старатељством, сагласност за усвојење даје његов старатељ.”

Члан 98.

„Са усвојењем мора да се сагласи дете које је навршило 10. годину живота и које је способно за расуђивање.”

Члан 103.

„(1) Страни држављанин може усвојити дете под условом:

1. да се не могу наћи усвојитељи међу домаћим [српским] држављанима;
2. да се министар надлежан за породичну заштиту сагласио са усвојењем.

(2) Сматраће се да се усвојитељи не могу наћи међу домаћим [српским] држављанима ако је прошло више од годину дана од дана уношења података о будућем усвојенику у Јединствени лични регистар усвојења.

(3) Изузетно, министар надлежан за породичну заштиту може дозволити усвојење страном држављанину и пре истека рока из става 2. овог члана ако је то у најбољем интересу детета.”

Члан 104.

„Усвојењем се између усвојеника и његових потомака и усвојитеља и њихових сродника заснивају једнака права и дужности као између детета и родитеља односно других сродника.”

Члан 105.

„(1) Усвојењем престаје родитељско право родитеља, осим ако дете не усваја супружник или ванбрачни партнер родитеља детета.

(2) Усвојењем престају права и дужности детета према његовим сродницима, те права и дужности сродника према њему.”

Члан 106.

„(1) Усвојење престаје поништењем, ако је ништаво или рушљиво.

(2) Усвојење се не може раскинути.”

Члан 107.

„Ништаво је усвојење приликом чијег заснивања нису били испуњени услови за његову пуноважност предвиђени овим законом.”

Члан 108.

„Рушљиво је усвојење приликом чијег заснивања је сагласност за усвојење дата под принудом или у заблуди.”

Члан 119.

„(1) Хранитељ има право и дужност да чува, подиже, васпитава и образује дете.

(2) Хранитељ има дужност да се посебно стара да се дете оспособи за самосталан живот и рад.

(3) Хранитељ има право на накнаду, у складу са законом.”

Члан 121.

„(1) Хранитељство престаје:

1. када дете наврши 18. годину живота;
2. када дете стекне потпуну пословну способност пре пунолетства;
3. када дете буде усвојено;
4. када умру дете или хранитељ; или
5. раскидом хранитељства.

(2) Хранитељство се може продужити најкасније до навршене 26. године живота детета ако се дете редовно школује.

(3) У случају смрти хранитеља, лице које је са њим живело у истој породичној заједници има првенство приликом заснивања новог хранитељства [међу кандидатима који се разматрају за хранитељство].”

Члан 131.

„(1) Орган старатељства може одлучити, ако је то у интересу штићеника, да лицу под старатељством не поставља старатеља него да дужност старатеља врши непосредно.

(2) Решењем о непосредном вршењу послова старатеља одређује се стручњак органа старатељства који ће у његово име обављати послове старатеља.

(3) Послове старатеља за чију је пуноважност, када их старатељ обавља, потребно одобрење органа старатељства, стручњак органа старатељства може пуноважно да обави само ако није носилац старатељских управних овлашћења и под условима и на начин на који их обавља старатељ.

(4) Орган старатељства може да закључи правни посао са штићеником о коме се непосредно стара само уз сагласност министарства надлежног за породичну заштиту.”

Члан 132.

„(1) Орган старатељства може одлучити да постави привременог старатеља штићенику, као и детету под родитељским старањем односно пословно способном лицу, ако процени да је то неопходно ради привремене заштите личности, права или интереса тих лица.

(2) Под условима из става 1. овог члана орган старатељства дужан је да постави привременог старатеља:

1. лицу чије је бораиште непознато, а оно нема законског заступника или пуномоћника;

2. непознатом сопственику имовине;

3. лицу чији су интереси у супротности са интересима његовог законског заступника, односно лицима која имају супротне интересе а истог законског заступника (колизијски старатељ);

4. страном држављанину који се налази или има имовину на територији Републике Србије;

5. лицу које захтева да му буде постављен привремени старатељ и за то наведе оправдан разлог;

6. другом лицу када је то предвиђено законом.

(3) Одлуком о постављању привременог старатеља одређује се правни посао или врста правног посла коју он може предузети у зависности од околности сваког конкретног случаја.”

Члан 133.

„(1) Орган старатељства дужан је да без одлагања разреши старатеља ако утврди да је он из било ког разлога престао да обавља дужност, или да злоупотребљава права односно грубо занемарује дужности старатеља, или да је наступила нека околност због које он не би могао бити постављен за старатеља.”

Члан 275.

„(1) Тужбу за поништење усвојења из разлога наведених у члановима 89–103. овог закона могу поднети усвојитељи, усвојеник, родитељи односно старатељ усвојеника, лица која имају правни интерес да усвојење буде поништено, као и јавни тужилац.

(2) Лице које је изјаву о сагласности за усвојење дало под принудом или у заблуди може поднети тужбу за поништење усвојења у року од годину дана од дана када је принуда престала или је заблуда уочена.”

II. РЕЛЕВАНТНИ МЕЂУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ

A. Европска Конвенција о усвојењу деце (ревидирана)

54. Србија је европску Конвенцију о усвојењу деце (ревидирану) од 27. новембра 2008. године, *CETS 202*, потписала 18. јуна 2009. године, али је још увек није ратификовала. Релевантни делови те Конвенције гласе:

Члан 4. – Одобравање усвојења

„1. Надлежни орган неће одобрити усвојење осим уколико није уверен да ће усвојење бити у најбољем интересу детета.

2. У сваком случају, надлежни орган ће обратити посебну пажњу на важност усвојења које детету пружа стабилан и складан дом.”

Члан 5. – Сагласност за усвојење

„1. У складу са ставовима 2. до 5. овог члана, усвојење се неће одобрити уколико нису дате, и не буду накнадно повучене, најмање следеће сагласности за усвојење:

(а) сагласност мајке и оца; или уколико нема ни оца ни мајке који би дали сагласност, сагласност било које особе или тела које има право да да сагласност уместо њих;

(б) сагласност детета за које закон сматра да има довољно разумевања; сматра се да дете има довољно разумевања када достигне узраст који је прописан законом, а да притом не премашује 14 година;

(в) сагласност супружника или регистрованог партнера усвојитеља.

2. Лица чији је пристанак потребан за усвојење морају бити саветована, по потреби, и прописно обавештена о последицама свог пристанка, а нарочито о томе да ли ће усвојење за последицу имати прекид правног односа између детета и његове/њене породице порекла. Сагласност мора бити дата слободно, у прописаној законској форми, и изражена или доказана у писаној форми.

3. Надлежни орган неће одузети сагласност нити поништити одбијање сагласности било које особе или тела наведеног у ставу 1, осим у изузетним случајевима утврђеним законом. Међутим, сагласност детета које пати од инвалидитета који спречава изражавање ваљаног пристанка може бити одбачена.

4. Уколико отац или мајка нису носиоци родитељске одговорности у односу на дете, или барем права да дају сагласност за усвојење, закон може предвидети да није потребно прибавити њихову сагласност.

5. Мајчин пристанак на усвојење детета се сматра ваљаним када је дат у време након рођења детета, које не може бити краће од шест недеља, како је прописано законом, или, уколико такав рок није прописан, у време које ће јој, по мишљењу надлежног органа, омогућити да се довољно опорави од последица порођаја.

6. За потребе ове Конвенције, „отац” и „мајка” означавају лица која су по закону родитељи детета.”

Члан 10. – Прелиминарне истраге

„1. Надлежни орган неће одобрити усвојење док се не спроведу одговарајуће истраге у вези са усвојитељем, дететом и његовом породицом. Током спровођења таквих истрага и након тога, подаци се могу прикупљати, обрађивати и саопштавати само у складу са правилима која се односе на професионалну поверљивост и заштиту података о личности.

2. Истраге, у мери у којој је то прикладно у сваком случају, ће се односити, колико је то могуће и између осталог, на следећа питања:

(а) личност, здравље и друштвено окружење усвојитеља, детаље о његовом дому и домаћинству и његову способност да одгаја дете;

(б) разлог зашто усвојитељ жели да усвоји дете;

(в) када само један од два супружника или регистрованих партнера поднесе захтев за усвојење детета, због чега се други супружник није прикључио захтеву за усвојење;

- (г) обострану подобност детета и усвојитеља и временски период током којег је дете било под његовом или њеном бригом;
- (д) личност, здравље и друштвено окружење детета и, уз сва ограничења која намеће закон, његово/њено порекло и брачни статус;
- (ђ) етничко, верско и културно порекло усвојитеља и детета.

3. Ове истраге биће поверене лицу или телу које је за ту сврху признато законом или одређено од стране надлежног органа. Њих ће, у мери у којој је то практично изводљиво, вршити социјални радници који су квалификовани у овој области захваљујући својој обуци или искуству.

4. Одредбе овог члана неће утицати на овлашћење или дужност надлежног органа да прибави било какве информације или доказе, без обзира да ли се такво прикупљање врши у оквиру ових истрага или не, за које сматра да ће вероватно бити од помоћи.

5. Истраге у вези са подобношћу за усвојење и подобношћу усвојитеља, околностима и мотивима дотичних лица, те прикладношћу смештаја детета, морају се обавити пре него што се дете повери на бригу потенцијалном усвојитељу ради усвојења.”

Члан 11. – Последице усвојења

„1. По усвојењу, дете постаје пуноправни члан породице усвојитеља и има према усвојитељу/усвојитељима и својој породици иста права и обавезе као дете усвојитеља чије је порекло правно утврђено. Усвојитељ(и) ће имати родитељску одговорност за дете. Усвојењем се прекида правни однос између детета и његовог оца, мајке и породице порекла.

...

3. Када је у питању престанак правног односа између детета и његове/њене породице порекла, Државе уговорнице могу направити изузетке у погледу питања као што су презиме детета и препреке за брак или за склапање регистрованог партнерства.

4. Државе уговорнице могу предвидети друге облике усвојења који имају ограниченије ефекте од оних наведених у претходним ставовима овог члана.”

Члан 14. – Поништење и опозив усвојења

„1. Усвојење се може поништити или опозвати искључиво одлуком надлежног органа. Најбољи интереси детета увек ће бити најважнији фактор разматрања.

2. Усвојење се може опозвати само из озбиљних разлога дозвољених законом пре него што дете достигне пунолетство.

3. Захтев за поништење се мора поднети у року прописаном законом.”

В. Конвенција о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења

55. Србија је Конвенцији о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења (1993) приступила 18. децембра 2013. године, а она је ступила на снагу 1. априла 2014. године. Релевантни делови те Конвенције гласе:

Члан 1.

„Ова Конвенција има за циљ:

а) успостављање гаранција ради заснивања међународних усвојења у најбољем интересу детета и поштовања основних права која су му призната међународним правом;

б) установљавање система сарадње између држава уговорница ради обезбеђења поштовања тих гаранција и спречавања отмице, продаје или трговине децом;

в) обезбеђење признања усвојења заснованих у државама уговорницама, у складу са Конвенцијом.”

Члан 4.

„Усвојења на које се односи ова Конвенција могу се засновати само ако су надлежни органи државе порекла:

а) утврдили да је дете подобно за усвојење;

б) утврдили да је међународно усвојење у најбољем интересу детета, након ваљаног испитивања могућности за збрињавање детета у држави његовог порекла;

в) обезбедили:

(1) да су лицима, институцијама и органима чија је сагласност потребна за усвојење, већ дати неопходни савети и да су ваљано обавештени о последицама њихове сагласности, посебно у погледу тога да ли усвојењем престају права и дужности између детета и породице порекла,

(2) да су та лица, институције и органи дали своју сагласност слободно, у законом предвиђеној форми и да је она дата или забележена у писаној форми,

(3) да сагласности нису биле добијене плаћањем или надокнадом било које врсте и да нису повучене, и

(4) да је сагласност мајке, уколико је потребна, дата тек након рођења детета;

и

г) да су се, након што су у обзир узели узраст и степен зрелости детета, уверили:

(1) да је дете саветовано и да је ваљано обавештено о последицама усвојења и његове сагласности за усвојење, уколико је потребна,

(2) да су жеље и мишљења детета узети у обзир,

(3) да је сагласност детета за усвојење, уколико је потребна, дата слободно, у законом предвиђеној форми и да је његова сагласност дата или забележена у писаној форми, и

(4) да та сагласност није била добијена плаћањем или накнадом било које врсте.”

Члан 21.

„(1) Уколико усвојење треба да се заснује након пресељења детета у државу пријема и уколико централни орган те државе сматра даостанак детета код потенцијалних усвојитеља није више у његовом најбољем интересу, тај орган предузима неопходне мере за заштиту детета, а посебно:

а) одузимање детета од потенцијалних усвојитеља и организовање привременог старања о њему;

б) хитно организовање новог смештаја детета с циљем његовог усвојења у договору са централним органом државе порекла, или, ако то није могуће, организовање дугорочног алтернативног смештаја; усвојење може бити засновано само ако је централни орган државе порекла прописно обавештен о новим потенцијалним усвојитељима;

в) организовање повратка детета, као последње мере, ако је то у његовом интересу.

(2) Имајући у виду нарочито узраст и степен зрелости детета оно ће бити консултовано, а уколико је потребно, биће прибављена његова сагласност о мерама које треба предузети у складу са овим чланом.”

Члан 26.

„(1) Признање усвојења обухвата и признање:

а) родитељског односа између детета и његових усвојитеља;

б) родитељског права усвојитеља према детету;

в) престанка претходних права и дужности заснованих на родитељском односу између детета и његове мајке и оца, уколико усвојење производи такво дејство у Држави уговорници у којој је засновано.

(2) У случају да усвојење има за дејство престанак претходног родитељског односа, дете ужива у држави пријема, као и у свакој Држави уговорници у којој је усвојење признато, права једнака онима која произлазе из усвојења која имају исто дејство у свакој од тих Држава.

(3) Претходни ставови не утичу на примену било које одредбе повољније за дете на снази у Држави уговорници која признаје усвојење.”

С. Конвенција о правима детета

56. Конвенција о правима детета од 20. новембра 1989. године, *UNTS 27531* (коју је Србија ратификовала 12. марта 2001. године), у релевантном делу гласи:

Члан 21.

„Државе уговорнице које признају и/или дозвољавају систем усвајања ће обезбедити да најбољи интереси детета буду од превасходне важности и оне ће:

(а) обезбедити да усвојење детета одобравају само надлежни органи који утврђују, у складу са одговарајућим законима и поступком и на основу свих релевантних и поузданих информација, да је усвојење допуштено с обзиром на статус детета у односу на родитеље, родбину и законске старатеље и да су се, уколико је тако прописано, заинтересована лица сагласила са усвојењем након упознавања са свим битним чињеницама, а на основу стручних мишљења у мери у којој су она нужна;

(б) признати да се међудржавно усвојење може сматрати алтернативним начином бриге о детету, уколико се дете не може сместити у другу хранитељску породицу или бити усвојено или се о детету не може на погодан начин водити брига у земљи његовог порекла;

(в) обезбедити да дете на које се примењује међудржавно усвојење ужива сву заштиту и стандарде једнаке онима који постоје у случају националног усвојења;

(г) предузети све одговарајуће мере да обезбеде да у међудржавном усвојењу смештај нема за последицу неоправдану финансијску корист за оне који у томе учествују;

(д) унапредити, када је то погодно, циљеве овог члана закључивањем билатералних или мултилатералних договора или споразума и настојати да се у том оквиру обезбеди да смештање детета у другу земљу спроводе надлежне власти или органи.”

57. Релевантни део Општег коментара бр. 14 (2013) о праву детета да његови/њени интереси буду од првенственог значаја (члан 3, став 1), *UN Doc CRC/C/GC/14*, који је усвојио Комитет за права детета на својој шездесет другој седници (14. јануар – 1. фебруар 2013. године), који гласи како следи:

„4. „Од првенственог значаја”

...

39. Међутим, с обзиром на то да члан 3, став 1. обухвата широк спектар ситуација, Комитет признаје потребу за извесним степеном флексибилности у његовој примени. Најбољи интереси детета – након што се процене и утврде – могу бити у сукобу са другим интересима или правима (нпр. друге деце, јавности, родитеља итд.). Потенцијални сукоби између најбољих интереса детета, посматраних појединачно, и интереса групе деце или деце уопште се морају решавати од случаја до случаја, пажљивим постизањем равнотеже интереса свих страна и проналажењем одговарајућег компромиса. Исто се мора учинити уколико су права других лица у супротности са најбољим интересима детета. Уколико усклађивање није могуће, власти и доносиоци одлука ће морати да анализирају и процене права свих заинтересованих страна, имајући у виду да право детета да његов или њен најбољи интерес буде од првенственог значаја значи да интереси детета имају највиши приоритет, те да не представљају само једно од неколико разматрања. Стога се већа тежина мора придати ономе што најбоље служи детету.”

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 8. КОНВЕНЦИЈЕ

58. Подносиатељка се притуживала да није имала контакт са својим полубратом X након његовог усвајања у иностранству. Она се позивала на члан 8. Конвенције који, у релевантном делу, гласи:

„1. Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота...

2. Јавне власти се неће мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других.”

А. Допуштеност

1. Поднесци страна

(а) Влада

59. Влада је тврдила да госпођа Л. није имала легитимитацију да поднесе представку у име подносиоце, јер је одлуком Центра од 27. марта 2020., која је одмах ступила на снагу, или најкасније 27. маја 2020. године, када је ту одлуку потврдио Покрајински секретаријат, разрешена статуса законског старатеља подносиоце. Госпођа Л. је поднела представку скоро седам месеци након потоње одлуке. Штавише, управну одлуку, којом је госпођа Л. разрешена статуса законског старатеља подносиоце, такође је потврдио Управни суд 19. фебруара 2021. године.

60. Влада је такође тврдила да је постојао сукоб интереса између госпође Л. и подносиоце из разлога које су домаће власти изнеле за разрешење госпође Л. њеног статуса законског старатеља подносиоце (видети став 28. горе). Према мишљењу Владе, за правилан емоционални и психолошки развој подносиоце било је важно да добије истините и тачне информације о усвајању Х, што би јој омогућило да усвоји рационалан став о тако важном догађају у свом животу. Интерес подносиоце да прими такве информације био је у супротности са понашањем госпође Л., које је укључивало неговање лажне наде код подносиоце да ће Х бити „враћен”, покретање више судских поступака у име подносиоце и стварање неповерења према запосленима Центра, укључујући и спречавање запослених Центра да виде подносиоцу насамом, без присуства госпође Л.

61. Влада је такође истакла да је госпођа Л. контактирала власти земље у којој је Х живео са својим усвојитељима, као и усвојитеље Х директно, и да је инсинуирала да је његово усвајање било незаконито, чиме је смањена вероватноћа да ће усвојитељи Х олакшати контакт између подносиоце и Х.

62. Влада је признала да је подносиоца остала у хранитељској породици госпође Л. због јаким емоционалних веза између њих.

63. Влада је даље тврдила да подносиоца није исцрпела расположива домаћа правна средства јер није правилно поднела уставну жалбу против одлуке Апелационог суда у Н. од 28. септембра 2022. године, којом је жалба подносиоце представке против одлуке првостепеног суда у Н. (којом је одбачен захтев за поништење усвајања Х) од 22. октобра 2020. године проглашена недопуштеном.

(б) Подносиоца представке

64. Подносиоца је тврдила да су домаће власти на манипулативан начин разреили госпођу Л. статуса њеног законског старатеља, и да ниједна друга особа не би поднела представку у њено име како би заштитила њено право на контакт са братом након његовог усвајања у иностранству. Она је тврдила да није било сукоба интереса између ње и госпођу Л., и да је госпођа Л. само покушавала да заштити права подносиоце пред домаћим судовима.

65. Након што је постала пунолетна, подносиоца је изјавила да жели да настави са поступком по предметној представи и одобрила је све радње које је госпођа Л. предузела у њено име. Такође је потврдила да жели да госпођа Л. настави да је заступа пред Судом.

2. Оцена Суда

(а) Легитимација госпође Л. да поднесе представку у име подносиоце

66. Суд понавља да, у принципу, лице које није овлашћено према домаћем праву да заступа друго лице ипак може, у одређеним околностима, поступати пред Судом у име тог другог лица. У случајевима који укључују малолетно лице, морају бити испуњена три критеријума како би лице имало легитимитет: (а) довољно блиска веза између малолетног лица и лица које подноси представку пред Судом у име тог малолетног лица; (б) ризик да ће у одсуству представка малолетно лице бити лишено делотворне заштите својих права; и (в) одсуство било каквог сукоба интереса између малолетног лица и лица које га заступа (видети *Т.А. и др. против Републике Молдавије*, број 25450/20, ст. 32. и 33, од 30. новембра 2021. године, са даљим упућивањима).

67. Обе стране у спору се слажу да је госпођа Л. била законски старатељ подносиоце у периоду између маја 2015. и 27. марта 2020. године, када ју је Центар разрешио тог статуса. Ту одлуку је потврдио Покрајински секретаријат 27. маја 2020. године. С обзиром на те одлуке, домаћи судови су утврдили да госпођа Л. није имала право да заступа подносиоце у домаћим поступцима за поништење усвајања Х. Међутим, обе ове одлуке су поништене од стране Уставног суда 14. септембра 2023. године (видети став 40 горе), и никаква даља одлука у вези са статусом госпође Л. као законског старатеља подносиоце није донета све до октобра 2025. године, када је законско старатељство госпође Л. окончано пошто је подносиоце постала пунолетна у септембру 2025. године. Предметна представка је поднета 10. октобра 2020. године, у време када Уставни суд још увек није поништио одлуке којима је госпођа Л. разрешена законског старатељства над подносиоцем. Пошто су ово релевантне чињенице, Суд ће на њих применити три критеријума наведена горе.

68. Што се тиче везе између подносиоце и госпође Л., Суд констатује да се подносиоце налазила у хранитељској породици госпође Л. од 2015. године и да је госпођа Л. исте године именована за законског старатеља подносиоце. Када је подносиоце напунила 10 година, одлучила је да не жели да буде усвојена, већ да уместо тога жели да настави да живи са госпођом Л. и њеном породицом. Подносиоце је изразила своју приврженост госпођи Л. пред домаћим органима. Домаћи органи су управо због те емоционалне везе одлучиле да не удаље подносиоце из хранитељске породице госпође Л. након што су разрешиле госпођу Л. њеног статуса законског старатеља подносиоце.

69. С обзиром на правни статус госпође Л. у односу на подносиоце и блиске емоционалне везе између подносиоце и госпође Л., Суд сматра да је постојала довољно блиска веза између њих.

70. Суд такође сматра да, осим госпође Л., није било никога ко би могао поднети предметну представку у име подносиоце, јер су њени родитељи лишени родитељског права а подносиоце није остваривала контакт ни са једним од својих других пунолетних биолошких рођака.

71. Што се тиче могућег сукоба интереса између подносиоце и госпође Л., Суд констатује да је Центар утврдио да је госпођа Л. злоупотребила свој положај законског старатеља подносиоце јер је покренула више судских поступака у име подносиоце, инсистирала на контакту између подносиоце и Х након његовог усвајања и неговала код подносиоце наду да ће се поново спојити са Х. Међутим, Уставни суд се није сложио са том проценом, и сматрао је да такво оправдање за разрешење госпође Л. статуса законског старатеља подносиоце неприхватљиво (видети став 40 горе).

72. Суд мора да се сложи са образложењем Уставног суда. Покушаји госпође Л. да обезбеди контакт између подносиоце и Х се не могу сматрати супротним жељама и интересима подносиоце. Суд констатује да се предметна представка тиче управо тог питања и да је подносиоце, након што је напунила 18 година, изразила жељу да настави са поступком по предметној представи и именовала госпођу Л. за свог заступника у поступку пред Судом.

73. По мишљењу Суда, горе наведена разматрања показују да не постоји сукоб интереса између подносиоце и госпође Л. који би спречио потоњу да првобитно поднесе представку у име подносиоце.

74. Као закључак, Суд сматра да је госпођа Л. поседовала легитимацију да поднесе и настави поступак у име подносиоце.

(b) Исцрпљивање домаћих правних лекова

75. Суд сматра да централно питање у предметном случају није да ли усвајање Х треба поништити, већ да ли прекид контакта између подносиоце и Х након његовог усвајања представља кршење права подносиоце заштићених чланом 8. Конвенције. У том смислу, Суд констатује да не постоји домаћи поступак којим би подносиоце могла да тражи успостављање контакта између ње и Х, нити је Влада то тврдила. Стога је поступак за поништење усвајања Х ирелевантан са становишта захтева за исцрпљивањем домаћих правних лекова, а последично и питање да ли је уставна жалба правилно поднета у овом поступку у име подносиоце.

76. Из наведеног следи да се приговор Владе у вези са исцрпљивањем домаћих правних средстава мора одбацити.

(c) Поштовање правила од шест месеци

77. Суд констатује да је Х усвојен 21. фебруара 2018. године и да је предметна представка поднета 10. октобра 2020. године. Суд је горе утврдио да поступак за поништење усвајања Х није био правни лек који је подносиоце била дужна да исцрпи. Стога се он не може узети у обзир, те се поставља питање да ли је она

испоштowała рок од шест месеци утврђен чланом 35. став 1. Конвенције, како је био на снази у релевантном тренутку.

78. Иако Влада није изнела приговор на непоштовање правила о шест месеци, Суд је утврдио да оно представља правило јавне политике и да, сходно томе, има надлежност да га примени на сопствену иницијативу (видети, на пример, *Blokhin против Русије* [ВВ], број 47152/06, став 102, од 23. марта 2016. године).

79. Суштина притужбе подносиоце је да је њен контакт са Х био прекинут од тренутка његовог усвајања. По мишљењу Суда, та ситуација није настала у једном одређеном тренутку, а свакако не од самог тренутка усвајања Х. Притужба подносиоце се не односи ни на један конкретан догађај, већ се тиче пропуста надлежних органа да обезбеде њен контакт са братом током целокупног периода од његовог усвајања. С обзиром на напомену у мишљењу тима стручњака Министарства да ће усвојитељи Х обезбедити контакт између Х и подносиоце „у складу са својим могућностима, потребама и интересовањима” (видети став 20 горе), подносиоце је могла очекивати да ће се такав контакт успоставити након усвајања Х. Тек 21. децембра 2021. године је подносиоце сазнала да до таквог контакта неће доћи у блиској будућности (видети став 51 горе). Из наведеног следи да представка не може бити одбачена као поднета са закашњењем.

(d) Закључак о допуштености

80. Суд констатује да предметна притужба није ни очигледно неоснована нити недопуштена по било ком другом основу наведеном у члану 35. Конвенције. Према томе, она се мора прогласити допуштеном.

В. Основаност

1. Запажања страна у спору

(a) Подносиоце представке

81. Подносиоце је опширно оспоравала усвајање Х, тврдећи да је то довело до прекида свих веза између њих двоје. Подносиоце је истакла своје емоционалне и биолошке везе са Х пре његовог усвајања, и тврдила је да није било ни у њеном нити у најбољем интересу њеног брата Х да буду раздвојени. Такође је навела да су усвојитељи обећали да ће одржавати контакт између ње и Х након његовог усвајања, што се није догодило.

82. Она је такође тврдила да је госпођа Л. намеравала да усвоји Х, али да јој то није било дозвољено.

(b) Влада

83. Влада је признала да усвајање Х, које је за последицу имало прекид свих веза између подносиоце и њеног полубрата, представља мешање у право на поштовање породичног живота подносиоце. Међутим, Влада је сматрала да је такво мешање било оправдано и у најбољем интересу и подносиоце и Х.

84. Она је тврдила да је у Србији хранитељска породица привремено решење за децу без родитељског старања и да је усвајање Х било у његовом најбољем интересу, јер је исто представљало трајно решење које му је обезбедило стабилну породичну ситуацију. Домаће власти су прво покушале да обезбеде усвајање сво четворо деце заједно, али нису пронашле потенцијалне усвојитеље. Затим су наставили са покушајима да пронађу усвојитеље за подносиоце и Х. Такви родитељи нису пронађени у Србији, али је пар из иностранства изразио жељу да усвоји и подносиоце и Х. Пошто је подносиоце одбила да буде усвојена, домаћи органи су наставили са поступком за усвајање Х. С обзиром на то да у Србији нису идентификовани заинтересовани потенцијални усвојитељи, домаће власти су процениле усвајање у иностранству као најбоље решење за Х, јер је он у то време био мало дете и било је у његовом најбољем интересу да буде рано усвојен.

85. Влада је даље навела да у Србији не постоји опција за „отворено усвајање”, и да се приликом усвајања детета тиме прекидају све његове или њене везе са биолошком породицом. Без обзира на то, усвојитељи Х су изразили спремност да дозволе контакт између Х и подносиоце „у складу са својим могућностима, потребама и интересовањима”. Међутим, госпођа Л. је почела да контактира власти у округу у којем је Х живео са својим усвојитељима, као и директно његове усвојитеље, и почела је да изражава свој став да је усвајање Х било противзаконито, оптужујући усвојитеље за раздвајање подносиоце и Х. Она је тврдила да је то навело усвојитеље да укажу на то да Х у том тренутку није био спреман да успостави контакт са подносиоцеком, али да би можда био спреман да то учини када одрасте.

86. Влада је даље навела да је, на иницијативу запослених у Центру, подносиоце посетила психолога који је утврдио да је дотична била тужна и често плакала након што је Х усвојен, али да је временом прихватила

ситуацију и да се њено опште стање побољшало, и да није показивала никакве знаке проблема у вези са својом личношћу или односима са школским друговима или члановима породице.

2. Оцена Суда

(а) Општа начела

87. Подносиатељка се притуживала на недостатак контакта са својим полубратом Х након његовог усвајања у иностранству. Суд понавља да је у основи циљ члана 8. да штити појединца од произвољног мешања јавних власти, али да он не присиљава државу само да се уздржи од таквог мешања: поред те негативне обавезе, могу постојати позитивне обавезе које су неодвојиве од делотворног поштовања приватног или породичног живота (видети *Fernández Martínez против Шпаније* [ВВ], број 56030/07, став 114, ЕСЉП 2014 (изводи)). Иако се усвајање и његове правне последице могу сматрати мешањем у постојећи породични живот подносиатељке, притужбу упућену Суду је прикладније испитати са становишта позитивних обавеза Тужене државе, ако их има, да обезбеди делотворно поштовање тог породичног живота након законитог међународног усвајања. Границе између позитивних и негативних обавеза државе на основу члана 8. није лако прецизно одредити. Међутим, примењива начела су ипак слична. При утврђивању да ли таква обавеза постоји или не, мора се узети у обзир правична равнотежа коју је потребно успоставити између општег интереса и интереса појединца; а у оба контекста, држава ужива одређено поље слободне процене (видети такође *I.S. против Немачке*, број 31021/08, став 70, од 5. јуна 2014. године, позивајући се на *Evans против Уједињеног Краљевства* [ВВ], број 6339/05, став 75, ЕСЉП 2007-1; *S.H. и др. против Аустрије* [ВВ], број 57813/00, став 88, ЕСЉП 2011; и *Mikulić против Хрватске*, број 53176/99, став 58, ЕСЉП 2002-1). С тим на уму, Суд ће морати да стави притужбу подносиатељке о недостатку контакта са њеним усвојеним полубратом у одређени контекст, што неизбежно значи да мора, у извесној мери, узети у обзир поступак усвајања (упоредити са *Strand Lobben и др. против Норвешке* [ВВ], број 37283/13, став 148, од 10. септембра 2019. године, и *Abdi Ibrahim против Норвешке* [ВВ], број 15379/16, став 133, од 10. децембра 2021. године).

(б) Примена ових начела на предметни случај

88. Влада је признала да су подносиатељка и њен полубрат имали породични живот пре његовог усвајања, те Суд не види разлог да пресуди другачије.

89. Влада је такође тврдила да недостатак контакта између подносиатељке и Х након његовог усвајања представља мешање у право подносиатељке на поштовање њеног породичног живота. Међутим, Суд сматра да суштина предметног случаја није усвајање Х као такво, већ недостатак контакта између подносиатељке и Х након његовог усвајања у иностранству. То је основ на коме је подносиатељка оспорила усвајање Х. Стога се предметни случај тиче питања да ли је постојала позитивна обавеза државе Србије да обезбеди контакт између подносиатељке и Х након његовог усвајања у иностранству.

90. Суд констатује да су и подносиатељка и Х били деца која су остала без родитељског старања јер су њихови биолошки родитељи лишени родитељског права, и да су подносиатељка и сва њена браћа/сестре били смештени у хранитељску породицу код две различите породице. У Србији је смештај деце у хранитељске породице привремен, док држава плаћа надокнаду хранитељима. Деца остају у хранитељским породицама док не напуне 18 година. Изузетно, хранитељство се може продужити до 26 рођендана детета уколико дете редовно похађа школу. Не успостављају се формалне породичне везе између хранитељских породица и деце о којој се хранитељске породице брину и, по прекиду хранитељства, хранитељи немају обавезу да одржавају везе са децом која су раније била под њиховом бригом.

91. Суд, стога, прихвата тврдњу Владе да смештај Х у хранитељску породицу не може бити сматран најбољим трајним решењем за њега. Домаће власти су имале деликатан задатак да пронађу најбоље решење за заштиту интереса Х. Суд се у вези с тим позива на Општи коментар број 14 Комитета за права детета, према којем се потенцијални сукоби између најбољих интереса детета, посматраних појединачно, и интереса групе деце морају решавати од случаја до случаја пажљивим успостављањем равнотеже између интереса свих страна и проналажењем одговарајућег компромиса (видети став 57 изнад, и упоредити са *Vujica против Хрватске*, број 56163/12, став 101, од 8. октобра 2015. године).

92. Суд прихвата да би најбоље решење било заједничко усвајање подносиатељке и Х. Заиста, домаће власти су прво покушале да олакшају усвајање све четворо деце заједно, и чак када нису пронађени потенцијални усвојитељи за све четворо деце, домаће власти су тражиле да Х и подносиатељка буду усвојени заједно. Међутим, у Србији нису пронађени потенцијални усвојитељи за њих. Суд даље констатује тврдњу подносиатељке да је госпођа Л. желела да усвоји Х, али да јој то није дозвољено. Међутим, у списима предмета или у документима које су стране у спору доставиле нема назнака да је госпођа Л. икада поднела захтев за усвајање било

подносиоце или X, нити да је чак покренула поступак за њену процену као потенцијалне усвојитељке. Материјал којим Суд располаже није довољан да се утврди да је госпођа Л. предузела конкретне кораке за усвајање X, или да је таква опција достигла фазу која захтева разматрање од стране домаћих власти.

93. Када су потенцијални усвојитељи идентификовани у иностранству, домаћи органи су започели поступак усвајања подносиоце и X заједно у септембру 2017. године. Готово одмах након тога, подносиоца је напунила 10 година и стога је имала право према домаћем закону да изрази своју жељу у вези са потенцијалним усвајањем. Она је изричито одбила да буде усвојена у два наврата, и усмено и писмено, и изразила је жељу да остане да живи са госпођом Л. Међутим, став који је подносиоца заузела по том питању не може се сматрати апсолутним спречавањем усвајања X. Њено одбијање да буде усвојена не сме превагнути над интересима самог X, за које су власти сматрале да X треба да буде усвојен.

94. Из наведеног следи да је усвајање X од стране породице која живи у иностранству, дугорочно гледано, било у његовом најбољем интересу јер, као дете чија је мајка лишена родитељског права и чији је отац непознат, није имао сталну стабилну породичну ситуацију, док у Србији нису пронађени потенцијални усвојитељи за њега. Суд је свестан аргумената које је подносиоца изнела у вези са сумњама госпође Л. у вези са усвајањем X. Међутим, нема ничега што би указивало на то да је усвајање X било противзаконито или да је усвајање произвело негативне последице по X. Стога се процена домаћих власти, да је у најбољем интересу X да буде усвојен у иностранству, не може сматрати произвољном.

95. Суд примећује да у Србији не постоји могућност за „отворено” усвајање које би обезбедило контакт између усвојеног детета и чланова његове/њене биолошке породице. Штавише, не постоји закон који уређује контакт између детета и његове/њене биолошке породице након усвајања на било који начин.

96. Што се тиче релевантних међународних инструмената, Суд констатује да они, као такви, не намећу општу обавезу државама да очувају контакт између браће и сестара након потпуног усвајања.

97. Подносиоца је тврдила да су јој запослени у Центру обећали да ће одржавати контакт између ње и X након његовог усвајања. Суд констатује да је једино помињање таквог контакта било у мишљењу од 13. фебруара 2018. године које је саставио тим стручњака Министарства, у којем је наведено да би потенцијални усвојитељи обезбедили контакт између X и подносиоце „у складу са својим могућностима, потребама и интересовањима” (видети став 20 горе). Међутим, то није створило никакву законску обавезу усвојитељима да обезбеде такав контакт. Одлука о усвајању X није предвиђала било какав контакт између подносиоце и X након његовог усвајања. Суд даље констатује да нема ничега што би указивало на то да су Центар или потенцијални усвојитељи желели да одступе од српске законске регулативе о усвајању, која не предвиђа „отворено” усвајање (упоредити са *I.S. против Немачке*, цитиран горе, ст. 83–85.).

98. За разлику од смештаја деце у хранитељску породицу или у институцију, усвајање представља трајно решење и не постоји обавеза држава да покушавају да очувају везе између биолошких чланова породице и усвојеног детета, као што је наставак контакта након усвајања (упоредити са, у другом контексту, *R. и H. против Уједињеног Краљевства*, број 35348/06, став 88, од 31. маја 2011. године).

99. Држава је испунила своју обавезу да тежи разматрању најбољих интереса детета, правилно процењујући могућности и интересе двоје малолетних лица. Након усвајања, X се морао навикнути на нову породицу и прихватити нову околину, и морао је да научи страни језик. Све то заједно представљало је осетљиву ситуацију. У тим околностима, домаћи органи су имали право да дају одлучујућу тежину потреби X за трајношћу, стабилношћу и интеграцијом у његово ново породично окружење, посебно у непосредном периоду након усвајања. С обзиром на те околности, као и на чињеницу да је X имао само четири године када је усвојен, Суд сматра да су преовладали интереси усвојитељске породице да ужива и изгради породични живот заједно са X, неометана покушајима чланова његове биолошке породице да поново успоставе контакт (упоредити са *I.S. против Немачке*, цитиран горе, став 86.).

100. Наведена разматрања су довољна да омогуће Суду да закључи да није дошло до повреде члана 8. Конвенције.

II. ОСТАЛЕ НАВОДНЕ ПОВРЕДЕ КОНВЕНЦИЈЕ

101. На крају, подносиоца се притуживала на основу члана 6. став 1. Конвенције на недостатак правичности у поступку за поништење усвајања X, а такође и на основу члана 13. да није имала правно средство којим би могла да оствари своје право на контакт са X након његовог усвајања.

102. Суд констатује да је коначну одлуку у овом поступку донео Апелациони суд у Н. 28. септембра 2022. године, и да је Влада тврдила да подносиоца није поднела уставну жалбу против те одлуке, док је

подносиатеља тврдила да јесте поднела такву жалбу. Суд констатује да је 16. децембра 2022. године госпођа Л. обавестила Уставни суд о горе наведеној одлуци, и да је исту поднела у списима у вези са својом другом уставном жалбом против одлука којима је разрешена законског старатељства над подносиатељком (видети став 37 горе). Међутим, она није поднела формалну уставну жалбу, нити је изнела било какве конкретне притужбе против наведене одлуке.

103. Сходно томе, та притужба се мора одбацити на основу члана 35. ст. 1. и 4. Конвенције услед неисцрпљивања домаћих правних лекова.

104. Када је реч о захтеву за поновно отварање овог поступка, покренутог 13. октобра 2023. године, Суд констатује да је исти поднет у име госпође Л., а не у име подносиатељке. Штавише, тај захтев је одбијен. Чак и под претпоставком да је притужба на основу члана 6. Конвенције компатибилна *ratione personae*, Суд понавља да се члан 6. не примењује на поступке који се тичу захтева за понављање парничног поступка који је правноснажно окончан (видети *Koli против Финске* (одл.), број 56463/10, од 3. маја 2011. године, са даљим референцама).

105. Сходно томе, овај део представке је *ratione materiae* неспојив са одредбама Конвенције у смислу члана 35. став 3(а), те се мора одбацити у складу са чланом 35. став 4 Конвенције.

106. Што се тиче притужбе према члану 13. Конвенције, Суд је већ констатовао да у Србији не постоји могућност за „отворено” усвајање и да, генерално, усвајање за последицу има прекид веза између усвојеног детета и његове/њене биолошке породице. Гаранције из члана 13. Конвенције се стога не могу сматрати обавезујућим за државе чланице да обезбеде правни лек који би омогућио биолошким сродницима усвојеног детета да захтевају контакт са њим/њом након његовог/њеног усвајања.

107. Сходно томе, ова притужба је очигледно неоснована, те се мора одбацити у складу са чланом 35. ст. 3(а) и 4. Конвенције.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД, ЈЕДНОГЛАСНО,

1. *Проглашава* притужбу по члану 8. Конвенције, у вези са правом подносиатељке на поштовање породичног живота, допуштеном, а остатак представке недопуштеним;

2. *Утврђује* да није дошло до повреде члана 8. Конвенције.

Састављено на енглеском језику и достављено у писаној форми дана 12. маја 2026. године, у складу са правилом 77. ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Milan Blaško

Секретар Одељења

Ioannis Ktistakis

Председник

У складу са чланом 45. став 2. Конвенције и Правилем 74. став 2. Пословника Суда, издвојено мишљење судија Hüseynov и Ní Raifeartaigh је приложено уз ову пресуду.

ЗАЈЕДНИЧКО САГЛАСНО МИШЉЕЊЕ СУДИЈА HÜSEYNOV И NÍ RAIFEARTAIGH

108. Предметни случај покреће ново питање, јер Суд до сада није имао прилику да се бави притужбом која се тиче контакта између браће и сестара након усвајања у контексту међудржавног усвајања. Конкретније, за разлику од неколико претходних случајева о контакту након усвајања (видети, на пример, *Vogonosovu против Русије*, број 38201/16, од 5. марта 2019. године и *Pedersen и др. против Норвешке*, број 39710/15, од 10. марта 2020. године), предметни случај има три различита чињенична елемента: (1) четворогодишњег полубрата подносиатељке је усвојила породица која живи у иностранству; (2) усвајање је било „затворено”, јер српски закон није предвиђао „отворено” усвајање; и (3) сестра (подносиатељка) је тражила контакт са својим усвојеним полубратом, а не њихови биолошки родитељи.

109. Пресуда углавном анализира поступке и заштитне мере пре усвајања, закључујући да усвајање полубрата подносиоце од стране породице из иностранства није било противзаконито нити произвољно. Међутим, суштина притужбе подносиоце јесте да није имала контакт са својим полубратом након његовог усвајања у иностранству (видети ст. 58. и 89. пресуде). Сходно томе, главно правно питање које је Суд требало да реши било је да ли је држава Србија имала позитивну обавезу да олакша контакт између подносиоце и њеног полубрата након што га је усвојила породица из иностранства (видети став 89. пресуде), и уколико јесте, каква је била природа и обим те позитивне обавезе. Жао нам је што пресуда не објашњава нити основ на којем би могла постојати било каква позитивна обавеза одржавања контакта између браће и сестара након усвајања у ситуацији међудржавног усвајања, нити околности у којима би она могла настати.

110. У том смислу, и као опште запажање, с поштовањем тврдимо да је потребно разјаснити низ питања у судској пракси Суда, укључујући, али не ограничавајући се на следеће: (а) да ли се и у којој мери тренутна судска пракса Суда о контакту након усвајања може применити на „затворена” усвајања, било да су она међународна или национална; (б) природа и обим позитивне обавезе да се олакша контакт између усвојеног детета и различитих чланова његове/њене биолошке породице након усвајања, укључујући и коришћењем модерних технологија; (в) врста радњи или мера које се захтевају од државе како би олакшала смислен контакт ако и када та позитивна обавеза настане; (г) како усвајање утиче на однос између браће и сестара, посебно у сврху процене позитивне обавезе (уколико постоји) да се олакша контакт између њих након усвајања; и (д) у случајевима међудржавног усвајања, модалитети могуће сарадње између одговарајућих држава, укључујући и правосудна питања, посебно при процени најбољег интереса усвојеног детета.